

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**D. D. Emanuelis Gonzalez Tellez, In Inclyta Salmanticensi
Academia Collegii Majoris Conchensis Alumni, &
antiquioris vespertinæ Sacrorum Canonum Cathedræ
propriarii Interpretis; in Pinciano Sanctæ ...**

Additis Notis uberioribus ab Historia, & Chorographia

Complectens Librum Qvartum

González Téllez, Emanuel

Francofurti Ad Moenum, 1690

Caput III. Innocentius III. In Concilio (a) Generali.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74533](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74533)

1. (a) **Belbacensi.**] Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc titul. cap. 3. & in cap. quod nobis, qui filii sunt legitimi, ubi extat alia pars hujus textus. Post Concil. autem Lateran. p. 50. cap. 17. reperitur textus hic, sed

absque ulla inscriptione. De Belbacensi Dicecesi nonnulla adduxi in cap. 13. de foro compet.

(b) **Recipienda sunt.**] Nisi sit in præjudicium alterius matrimonii, quia tunc confessioni eorum non statur. Covarr. de sponsalibus prima part. cap. 5. num. 4. Ganifius in presenti, numer. 2.

CAPUT III.

Innocentius III. In Concilio (a) Generali.

Cum inhibito copulæ conjugalis sit in ultimis tribus gradibus (b) revocata, eam in Calisi volumus districtè servari. Unde prædecessorum nostrorum vestigiis inhærendo, clandestina conjugia penitus inhibemus, prohibentes etiam, ne quis sacerdos talibus interesse præsumat. Quare specialem quorundam (c) locorum consuetudinem ad alia generaliter prorogando statuimus, ut cum matrimonia fuerint contrahenda in Ecclesia, per presbyteros proponantur, competenti termino præfinito, ut intra illum qui voluerit, & valuerit, legitimum impedimentum opponat. Cum autem apparuerit probabilis conjectura contra copulam contrahendam, contractus interdicatur expresse donec quid fieri debeat super eo, manifestis constiterit documentis. Si quis verò hujusmodi clandestina, vel interdicta conjugia inire præsumperit in gradu prohibito, etiam (d) ignoranter, soboles de tali conjunctione suscepta prorsus illegitima censeatur, de parentum ignorantia nullum habitura subsidium; cum illi taliter contrahendo, non expertes scientiæ, vel saltem affectatores ignorantiam videantur. Pari modo proles illegitima censeatur, si ambo parentes impedimentum scientes legitimum, præter omne interdictum etiam in conspectu Ecclesiæ contrahere præsumperunt. Sanè si parochialis sacerdos tales conjunctiones prohibere contempserit, aut quilibet etiam regularis, qui eis præsumperit interesse, per triennium ab officio suspendatur, gravius puniendus si culpæ qualitas postulaverit: sed his qui taliter præsumperint etiam in gradu concessio copulari, condigna pœnitentia injungatur. Si quis autem ad impediendam legitimam copulam malitiosè impedimentum objecerit, canonicam non effugiet ultionem.

NOTÆ.

1. (a) **Generali.**] Lateranensi videlicet can. 5. ubi reperitur textus hic, & in cap. unico. hoc titul. in 4. compil. de quo Concilio nonnulla notavi in cap. 1. de summa Trinit.
2. (b) **Revocata.**] Ut dicemus infra in cap. non debet, de consanguin.
3. (c) **Locorum.**] Galliæ præcipuè, ubi banna, & hujusmodi denunciations publicæ ante hoc Concilium in usu esse ceperunt, ut patet ex cap. cum in tua, de spons. notariunt Filescus de orig. partec. cap. fin. Stephanus Durantius qq. jur. quest. 26. Cujac. in dict. cap. cum in tua.
4. (d) **Ignoranter.**] Quia talis ignorantia affectata creditur, & indirectè voluntaria, quæ non excusat, ut proles illegitima nascatur. Sanchez lib. 3. de matrim. disp. 42. num. 1. Leo Pinel. ad titul. qui filii sunt legitimi. dissert. 5. num. 131. Gu-tierrez de matrim. cap. 7. num. 8. Pacianus de probat. lib. 2. cap. 16. Castillo lib. 2. rer. quot. cap. 11. num. 8. Basil. de matrim. lib. 7. cap. 26. §. 7. Carena de officio Inquisit. 2. p. titul. 5. §. 14. num. 81. Giurba in consuet. Messan. cap. 1. glos. 1. num. 31. Sanchez de matrim. lib. 3. disput. 42. & 43. Noguierol. alleg. 24. §. 4. Faciunt D. Thomas 1. 2. question. 6. artic. 8. leg. 3. titul. 3. part. 4. leg. 2. titul. 15. part. 2.

COMMENTARIUM.

EX his duabus constitutionibus sequens deducitur assertio: **Matrimonium publice est celebrandum denunciationsibus publice factis à parochio in Ecclesia; & si quis aliter contraxerit in gradu prohibito, proles inde suscepta nascitur illegitima, & parochus simili matrimonio assistens per triennium suspenditur.** Probat eam textus in cap. aliter 30. quest. 5. cap. nullus, cap. nullus, ead. quest. Concil. Vernenfe sub Stephano III. cap. 15. ibi: *Omnes homines laici publicas nuptias faciunt, tam nobiles, quam ignobiles. Textus in cap. 2. hoc titul. in 2. collect. ibi: Nullus fidelis cuiuscunque conditionis occultè faciat nuptias, sed benedictione accepta nubat in Domino: si ergo sacerdos tales nuptias benedixisse occultè inventus fuerit, triennio officio suo suspendatur.* Et cap. ad hoc 8. de testibus in 1. collect. Concil. Forojul. sub Adrian. I. can. 8. ibi: *Ita dumtaxat, ut nemi-ni liceat furtim, raptimque nuptias contrahere, ne forte per erroris ignaviam, vel certè, quod pejus est, diabolico instigati amore, illicita connubia celebrentur.* Leo IV. in epist. de cura pastor. prope finem, ibi: *Omnibus plebibus denunciare, ut nullus uxorem accipiat, nisi publicè celebratis nuptiis.* Concil. Londin. sub Paschal. II. apud Baron. tom. 12. anno 1102. numer. 13. & sub Innocentio III. *Ne contrahatur aliquod matrimonium sine*

irina denunciatione publica in Ecclesia, nec si fuerint persone incognite: sed nec copulentur aliqua persona matrimonio, nisi publice in facie Ecclesie, & presente sacerdote; & si seculus fuerit factum, non admittantur alicubi in Ecclesia nisi speciali auctoritate Episcopi. Concil. Ravennatense 2. sub Clemente V. cap. 19. mentione facta hujus decreti Lateranensis: Turonense sub Nicolao V. cap. 12. Quia per clandestina matrimonia, à sanctis Patribus non sine causa, & merito prohibita, nisi mala eveniunt, prohibemus, ne quis presbyter secularis, aut regularis de cetero talia matrimonia celebrare, aut solemnizare presumat, sub pena excommunicationis. Concil. Toletanum sub Sixto IV. cap. 17. Senonense sub Clemente VII. cap. 39. in fine: Sed cum ex clandestinis matrimoniis gravia eveniant indies scandala & pericula, volumus omnes contrahentes, consulentes, scientes, intereffentes, auxiliantes, & adjuvantes, sententia excommunicationis ipso facto subiacere. Colonienſe sub Paulo III. part. 7. capit. 43. 44. & 45. Synodus Augustensis sub eodem, capit. 22. Colonienſis 2. sub eodem, capit. 31. & 32. Moguntina sub eodem, cap. 38. Willhelmus Episcopus Parisiensis in suis consuet. tom. 26. Concil. can. 15. ibi: Presbyteri in Ecclesiis frequentur denunciant, eos, qui matrimonia clandestina contrahunt, & qui eis faciendis assistunt, esse excommunicatos. Novissimè Trident. sess. 24. de reform. matrimonii, capit. 1. quæ, & alia jura refert Anton. Augustin. in epit. juris lib. 28. tit. 33. consonant de jure Regio lex 89. tit. 18. part. 3. lex 1. cum sequenti, tit. 3. part. 4. lex 46. Tauri, quæ est lex 10. tit. 2. lib. 5. Recopil. Illustrant Crespitius in summa, verbo Matrimonium publicè, Christineus lib. 1. decif. 333. Drekerus lib. 2. disfert. 15. Cujac. & Canilius in præsentia, Petrus Gregor. lib. 9. syntagm. cap. 5. Torreblanca de jure spirit. lib. 2. cap. 3. sect. 13. Gentil. lib. 7. de nuptiis, cap. 6. Matthæus in collegiis, disput. 34. thesi 47. Martha de jurisd. part. 4. cap. 71. Landtmeter. lib. 2. de veteri monacho, cap. 100. Cæsar de Ecclesiast. hierareh. disp. 8. §. 3. in fine, Espenceus ad epist. D. Pauli, tit. de clandest. nuptiis, cap. 15. Tondutus resol. canonic. cap. 71. Georg. Ambian. ad Tertul. de pudic. capit. 4. observ. 3. Cujac. lib. 6. observ. cap. 20. Borellus tom. 3. titulo... numero 330. D. Randoly in cap. aliter 30. quest. 5. cap. 9. Costanus de sponsal. fol. 123. Hothom. qq. illust. quest. 5. Matienzo in d. l. 10. Recopil. glos. 1. numero 29. Christineus tom. 1. decif. 327. Corjolanus in not. ad can. 13. Concilii Carthag. 4. Basil. lib. 5. de matrimon. capit. 1. per totum, Noguero. allegat. 24. §. 4. Escobar de utroque foro, artic. 2. num. 25. Gibalinus de censuris, in synopsi, fol. 474. Diana part. 11. tract. 3. resol. 33. & 34. Maced. de clavib. Petri, lib. 4. de matrim. cap. 2.

5. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Sicut Ecclesia non potest nova instituire sacramenta, ita nec à Christo Domino instituta mutare, alterareve, aut aliquid circa materiam, formam, seu ministroseorum statuere, cap. sunt. cap. contra, & ferè per totam 25. quest. 1. docet pluribus relatis Diana p. 8. tract. 8. passim. Sed in matrimonii sacramento ex divina institutione non desiderantur denunciationes, nec parochus; siquidem ipsi contrahentes sunt ministri partiales hujus sacramenti. D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

menti, & ambo faciunt unum ministrum totalem, ut probat Basil. lib. 1. de matrim. cap. 8. Suarez tom. 3. in 3. partem, disput. 2. sect. 1. conclus. 3. Sanchez lib. 2. de matrim. disput. 5. numero 6. Egidius 3. part. disput. 24. numer. 33. etsi non ideo dicas, conjuges in peccato mortali contrahentes admittere duplex peccatum, unum suscipiendo, aliud ministrando, quia cum non sint specialiter consecrati ad ministrandum, non peccant lethaliter. Theophilus tom. 16. in Hetero. rocl. puncto 14. in princ. igitur Ecclesia non potuit statuere, ut denunciations necessariò adhiberentur; item ut proprius parochus præcisè adesset. Accedit, nam si Ecclesia hoc statuere posset, sequeretur, ut matrimonium aliàs celebratum sine parochò, & testibus, nullum esset, argum. l. non dubium. C. de legibus: sed nuptiæ clandestinæ sine parochò & denunciationibus celebratæ, validæ sunt, cap. 1. & 2. hoc. tit. probat Robertus lib. 2. rer. judic. cap. 7. ergo quia Ecclesia non potuit nuptiis contrahendis necessariò denunciations, & præsentiam parochi præscribere.

Quà dubitandi ratione non obstante vera est præcisè assertio, pro cujus expositione sciendum est, quod sicut notorium dicitur, quod nullà tergiversatione potest celari, cap. tua, de cohabit. cleric. ita & clandestinum, quod clam fit, & difficulter: probatur cap. 1. & 2. hoc. tit. Quotuplex tamen sit matrimonium clandestinum, DD. ambigunt; & variis opinionibus omisſis, duplex tantum matrimonium clandestinum admitto, unum si denunciations ab Ecclesia præscriptæ negligantur; aliud quando his denunciationibus præmissis matrimonium contrahitur sine parochò, & testibus: & utroque casu dari matrimonium clandestinum, probant Gutierrez lib. 2. præct. quest. 4. numero 3. Spino de testam. glos. 15. numero 22. Sanchez lib. 3. de matrim. disput. 1. Basil. eod. tract. lib. 5. cap. 1. & cap. 2. num. 4. Sed non levis difficultas est, quantum attinet ad incurrendas pœnas à contrahentibus matrimonium clandestinè; quod dicatur matrimonium clandestinum; an videlicet matrimonium contractum coram parochò & testibus, sine denunciationibus tamen injustè omisſis, dicatur clandestinum, quoad pœnas incurrendas? Et non esse clandestinum, tenuerunt P. Barbosa in l. 1. 4. part. numero 30. ff. soluto matrim. Ledesma de matrim. 4. part. quest. 45. art. 7. Molina de justit. tom. 2. tract. 1. disput. 176. Matienzo in l. 1. tit. 1. glos. 7. l. 5. Recopil. & ibidem Azavedo, Covarr. de sponsal. 1. part. cap. 6. numero 10. qui idem resolvunt circa pœnam legis 49. Tauri. Moventur ex eo, nam matrimonium celebratum præsentè parochò & testibus, publicè contractum videtur, siquidem parochus persona publica est, & testes ad sunt Ecclesiæ nomine, quo casu ratio prohibitionis clandestini matrimonii omnino cessat, quia de matrimonio jam Ecclesiæ constare potest. Sed nihilominus multò verius existimo, matrimonium præsentè parochò, & testibus contractum sine denunciationibus, clandestinum dici, quoad pœnas incurrendas. Primò, nam in eo sensu matrimonium dicitur clandestinum in præsentè textu, & firmavit Trident. sess. 24. de reform. cap. 1. & in cap. 5. sanxerunt PP. pœnam in contrahentes coram parochò & testibus sine denunciationibus: & probatur

6.
De nuptiis
clandestinis.

expressè in leg. 1. tit. 3. part. 4. quare hanc sententiam tenuerunt Navarr. in *manuali*, cap. 22. numero 70. & relati à Sanchez lib. 4. de *matrimon. disp. 1. quest. 1. numero 7. Basil. eod. tractatu lib. 5. cap. final. numero 6. immò facilè conciliari possunt hujusmodi opinioniones, ut prior, quæ docet tale matrimonium non esse clandestinum, accipiatur quantum attinet ad substantiam denominationis, posterior verò intelligatur tantum quoad incurrendas pœnas. Gravior tamen hæsitatio est, an matrimonium ommissis denunciationibus contractum, publicè tamen in præsentia vicinorum, vel populì, dicatur hodie clandestinum quoad pœnas incurrendas? Et clandestinum non esse, probatur, quia publicè contractum est; palam namque factum dicitur, quod scientibus vicinis sit; ut probat Palacios Bubios in *cap. per vestras, notabil. 3. §. 21. numero 14. de donat. inter.* Facit textus in *cap. 2. qui filii sunt legitimi*, ibi: *Filii eorum non debent sustinere iacturam, cum parentes eorum publicè sine contractione Ecclesie inter se contraxisse noscantur.* At si esset clandestinum matrimonium, filii eorum proculdubio paterentur iacturam, ex præsentis textu in *§. si quis*; & matrimonium quod publicè contrahitur, dici non potest clandestinum, ut sentiunt plures relati à Covarr. in 4. 2. part. cap. 6. in princip. numero 10. Sed contraria sententia multò verior est, videlicet tale matrimonium quoad prædictas pœnas esse clandestinum; nam in præsentis textu clandestinum vocatur matrimonium sine denunciationibus contractum: erit ergo tale, quamvis publicè contrahatur, quoad incurrendas pœnas. Nec obstat publicè contractum esse, nam illa accidentalis publicatio non æquipollet publicationi, qui fit per denunciations. Nec obstat textus in *d. cap. 2. ibi: Publicè, & sine contradictione.* Nam ut ibi notat Glossa, *verbo Publicè*; adverbium illud intelligi debet, idest præmissis denunciationibus publicè in Ecclesia factis.*

7.
De denunciationibus
in ecclesiam
faciendis.

Ut ergo matrimonium non dicatur clandestinum, primò desideratur, ut præmissis denunciationibus in Ecclesia factis celebretur, circa quas sciendum est ex præsentis textu eas desiderari, & ex dicto canone primo Concilii Trident. non tamen si omittantur, ideo matrimonium nullum redditur; etiam attentò Concil. Trident. sed tantum contrahentes, & parochus peccabunt lethaliter. Leander de *matrim. disp. de clandestinitate, q. 45. & 46.* Denunciations igitur illæ, quas vulgò dicimus monitiones, fieri debent trinis continuis diebus festivis, in parochiis utriusque contrahentis, quod vulgò receptum est, etiam si hujusmodi dies sibi succedant, vel sint discontinui. Barbosa de *officio Parochi, cap. 11. numero 19.* non possunt tamen in diebus feriativis fieri, nisi ex dispensatione Episcopi, aut si sit dies festus vocationis ipsius Ecclesie, vel in quo ingens fidelium multitudo ad Ecclesiam accedat. Possivinus de *officio curati, cap. 10. numero 12.* Nec interest ut denunciations dentur, quod sit tempus, in quo nuptiæ prohibentur; nam etiam tunc denunciations fieri possunt. Barbosa ubi *suprà, numero 22.* Episcopus autem in illis valet dispensare, ut expressè diffinitur in *dict. capit. 1. Concil. Trident. & do-*

cent Chopinus de *sacr. polit. lib. 2. titul. 7. Zy. pejus de jure Pontific. quest. 3. & 4. & respen. 2. 3. & 4. Villaroel. tom. 1. regim. Ecclesiast. part. 1. quest. 9. art. 3.* quod Interpretes protrahunt ad ejus vicarium generalem, non ad forancum, aliumve Episcopalem jurisdictionem habentem. Barbof. *dict. cap. 11. numero 50.* licet quoad Abbates eadem jurisdictione gaudentes contrarium decisum fuisse à Gregorio XIII. refert Leander *suprà, quest. 59.* & ex sententia ipsius Barbofæ & aliorum Episcopus potest delegare eandem potestatem dispensandi in denunciationibus. Supponitur autem justa causa ad dispensandum, nam aliàs Episcopus peccabit lethaliter; causæ verò communiter justæ dicantur scandalum, aut infamia, seu cum matrimonio, quod fuit nullum, revalidatur; articulus mortis, propinquitas temporum in quibus nuptiæ celebrari prohibentur; timor ne impediatur matrimonium per parentes, aut extraneos; si nuptiæ sint Magnatum, & similes, quæ relinquuntur arbitrio Ordinarii: in quibus casibus Episcopus sub pœna peccati lethalis dispensare tenetur; & si non detur ipsius copia, absque denunciationibus matrimonium celebrari valet. Basil. *d. lib. 5. cap. 32.* non quia tunc parochus dispensare possit, ut voluerunt nonnulli congesti à Leandro *d. disp. 7. de matrim. q. 67.* Et si Episcopus dispensaverit in denunciationibus cum uno ex conjugibus, cum alio etiam dispensasse creditur, etsi sint diversæ diocesis. Barbosa de *potest. Episcop. alleg. 32. num. 35.* Denunciationibus in Ecclesia per parochum factis, tenetur qui scierint aliquod impedimentum inter contrahentes adesse, parochus declarare, *cap. cum dilectus, 32. de elect.* Et primò ipsi contrahentes, quamvis impedimentum sit occultum, & infamia sequatur, tenentur illud declarare. Basiliius *d. lib. 5. de matrim. cap. 33.* Leander *suprà, quest. 83.* Deinde omnes, qui illud sciunt; quamvis occultè, & sub secreto naturali. Excipiuntur tamen qui tantum illud audierunt, nec memorantur à quo, *cap. licet de testibus*: item illi, qui intra confessionem scierunt, cum non ut homines sciant, *cap. 2. de officio ordinarij.* Dubium tamen est, an ille, qui novit impedimentum occultum, scit tamen probari illud non posse, teneatur illud declarare? Negant plures antiquiores, quos refert & sequitur Basil. *de matrim. lib. 5. c. 34.* Sed verius affirmant Barb. Diana, & alii, quos laudat & sequitur Leander *d. q. 88.* quorum sententia probatur ex *cap. super eo 22. de testibus, cap. prætereà 13. de sponsalibus.*

Deinde ut matrimonium clandestinum non sit, desideratur, ut dum celebratur, adsit De parochus proprius, vel alius sacerdos de ejus cho. & 16. licentia. Proprius autem parochus dicitur ille, in cuius parochia contrahentes domicilium habent cum animo habitandi per majorem anni partem; unde sustinetur matrimonium contractum coram parochio illius loci, ubi sponsus habitat tanquam iudex, medicus, scholaris, aut exul; immò si ibi habitaverit gratià contrahendi matrimonium, cum sciret in propria civitate ob impedimentum parentum illud non posse liberè celebrare: & ita decisum fuisse per sacram Congregationem explanationis Concil. Trid. refert Barbosa *d. cap. 11. n. 40.* Valebit etiam matrimonium celebratum à fœmina existente in monasterio famulandi, aut disciplinæ causâ, coram parochio ipsius monasterii: item cum domus contra-

contrahentis est in confinio parochiarum, debet matrimonium celebrari coram paroco eo, in cujus parochia domus aditum magis frequentem habet: & si habitet in una parochia per hyemem, in alia per æstatem, potest coram quolibet eorum contrahere, Leander *supra*, *quest.* 19. & si contrahentes sint diversarum parochiarum, sufficit parochus cujuslibet, etiam si in ejus parochia non celebretur matrimonium. Barbof. *ubi supra*, *numer.* 45. Joannes Sanchez *in select. disput.* 44. *numer.* 8. Leander *dict. disp.* 7. *quest.* 15. Diana *p.* 11. *tract.* 3. *resol.* 34. Valet etiam matrimonium vagorum celebratum coram quolibet paroco, etiam si alter conjux sit incola certæ parochiæ. Leander *dict. disput.* 7. *quest.* 21. Ferro Manrique *1. p. qq. moral. q. 10. e contrario* non valebit matrimonium contractum coram paroco originis, aut ejus oppidi, ubi contrahentes degunt recreationis causa, argumento capitis *qui de sepult.* lib. 6. Barbof. *de potest. Episcopi allegat.* 32. *numer.* 71. Nec interest, an parochus sit vi detentus, renuens, vel dolo adductus, dum intelligat verba contrahentium, etiam si ad id vocatus non sit, argumento legis *coram Titio, ff. de v. s. resolvunt Sanchez de matrimon. disput.* 39. Coninch *de sacramentis disp.* 27. *dub.* 4. Fagnanus *in cap. quod nobis*, *num.* 48. *hoc titul.* Caballutius *in not. Concil. in Trident. dict. sess.* 24. Diana *p.* 10. *tract.* 13. *resol.* 16. Nec etiam refert, an si sacerdos parochus, vel non, an publicus peccator, interdictus, suspensus, excommunicatus, irregularis, prohibitus nuptiis assistere, ut contra plures defendit Diana *p.* 10. *tract.* 13. *resol.* 23. sive putativus sit, titulum coloratum habens, *cap. licet, de prob. in 6.* ut post Bard. & Becanum defendit Diana *p.* 9. *tract.* 7. *resol.* 45. etiam si illi datus sit coadjutor ex causa ignorantæ, vel infirmitatis. Etiam possunt ad esse matrimoniis Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi; Legati in suis provinciis, Vicarii Episcoporum, nisi sint foranei, qui tantum assistere possunt, si causæ majores illis commissæ sint. Villalobos *tom. 1. summa, tract.* 13. *difficult.* 19. item Archipresbyter in sua Ecclesia rurali, aut Cathedrali, argumento capitis *officium, de officio Archipresb.* Nec proximè traditis, videlicet non desiderari ut parochus sit sacerdos, obstat Concil. Trident. *sess.* 24. *de reform. cap. 1.* in illis verbis: *Parochus, vel alius sacerdos.* Ubi supponi videtur, parochum debere esse sacerdotem; nam dictio illa, *alius*, sæpius non est repetitiva, sed refert aliquid diversæ qualitatis ab antecedente, ut patet ex illo Luca *cap. 25. vers.* 32. *ibi: Ducebantur autem & alii duonequam cum eo.* Notavit Glossa *in cap. deinde, vers. cum cæteris.* 26. *d. cap. sedes, verbo Majores, de rescriptis, in authent. qui semel, verbo aliud, C. quomodo & quando: ubi Imperator inquit: Amispatium indulgetur.* Et Glossa ait: *Loquitur quasi annum dederit, cum tantum tres menses dederit.* Sed dic quod non implicat simile tempus, per legem *non solum, §. quæritur, ff. de procurat.* ubi Glossa *verbo Creditores*, ait dictionem, *alius*, improprie sæpe poni: quia non semper refert eandem qualitatem; & probatur ex illo Matthæi 18. & Marci 15. ubi de Christo Salvatore nostro ajunt: *Cum eo crucifixi sunt alii duo latrones: & ex capite Novatianus 7. q. ibi: Alios psendopphetas.* Et tunc inquit Imol. & Felin. *ibidem*, implicare dissimilitudinem, quando ratio subjectæ mat-

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

riæ id suadet; quod contingit hîc, quia parochus non sacerdos potest exercere omnia parochi mania, quæ potestate ordinis non indigent: ergo ex illa particula, *vel alio sacerdote*, non colligitur sufficiens argumentum ad corrigendum totum jus, quod ad obeunda munera ab ordine non pendentiā minimè desiderat in paroco sacerdotium. Quam doctrinam multis aliis rationibus & juribus confirmant Sanchez *de matrim. lib. 3. disp.* 20. *num.* 2. *per totum*, Casar. *de Eccles. Hierarch. disp.* 8. §. 4. Nec etiam supra traditis, videlicet parochum putativum validè interesse nuptiis, obstat textus *in cap. dudum 54. de elect.* ex quo constat, parochum putativum, qui communi errore credebatur parochus proprius, sacramenta administrantem fidelibus, eorum animas damnabiliter decepisse: ergo coram paroco putativo non potest ritè matrimonium celebrari. Nam respondetur, in illis verbis, *eorum animas decepisse*, non continere Pontificis decisionem, sed potiùs partis allegationem; siquidem verbis sequentibus incipit decisio Pontificis, unde nullo modo ibi asseritur invalidè sacramenta recipi à paroco putativo. Docuit Primarius noster Paulus à Maqueda *in leg. Barbarus, num.* 64. *de officio Præsidis.*

Hæc de parochis, qui jurisdictionem ordinariam habent: nunc agamus de illis, qui ex De ^{9.} *presen-* delegatione, seu commissione nuptiis assistunt, ^{tia paro-} in quibus primò desideratur, ut delegans sit ^{chi.} parochus proprius, quamvis irregularis, suspensus, excommunicatus, degradatus, seu viceparochus, ut pluribus relatis docent Barbof. *de officio parochi, capit.* 10. *numero 61.* Diana *part.* 11. *tract.* 3. *resol.* 32. Secundò requiritur, ut cui delegatur potestas assistendi nuptiis, sit sacerdos; nec interest, an regularis, vel sæcularis. Barbof. *de potest. Episcop. allegat.* 32. *numero 108.* delegatio autem, sive ipsa facultas assistendi nuptiis, debet esse expressa, non verò tacita, etiam si per dolum, aut fraudem obtenta, dum dolus non verfetur circa substantiam. Diana *part.* 9. *tract.* 8. *resol.* 20. debet autem præcedere ipsam matrimonium, nec rati habitio sufficit; non tamen desideratur, ut sit specialis, quia generalis sufficit ad administranda omnia sacramenta: non autem creditur sacerdoti affirmanti se habere licentiam, nisi eam exhibeat. Barbof. *supra numero 75.* nec etiam admittitur, si sit revocata, si revocatio illi intimata sit. Diana *dict. resol.* 32. Præsentia parochi debet esse corporæ, & moralis, cum attentione; nam si distractus fuerit, nil facit; debetque eos intelligere, vel per interpretem, vel per signa. Diana *part.* 10. *tract.* 13. *resol.* 17. nec interest quod parochus assistens oculos occludat, & dicat nihil se vidisse, ut decisum fuisse à Cardinalibus, ex Farinacio refert Salcedus *in praxi cap. 73.* Nec etiam desideratur, ut parochus interroget ipsos contrahentes de mutuo consensu, Leander *ubi supra, quest.* 33. qui nihilominus resolvit, peccare lethaliter parochum interrogationem hanc omittentem: nec de essentia sacramenti sunt verba illa, *ego vos conjungo.* Si autem parochus ea omiserit, peccabit venialiter tantum, quia hujusmodi omisso rei levis est. Diana 3. *part. tract.* 4. *resol.* 256. requiritur tamen præsentia paro-

parochi in ipso contractu, nec sufficit si præfens sit tempore sponsalium, aut copulæ, vel tempore consensus conditionati, si non sit tempore, quo purificatur conditio. Basil. d. lib. 5. de matrim. cap. 12.

10.
De testi-
bus.

Deinde desideratur ut matrimonium celebretur in præsentia testium, cap. 1. hoc titul. in 1. collect. ubi D. Hieronymus in parabolis ait: *In plateis tuis aquas tuas divide, id est filium tuum, ac filiam alius nuptum trade, & hoc manifeste cum pluribus sociis.* Circa quorum numerum plura differit Gentilis lib. 7. de nuptiis, cap. 7. per totum. Decem adhiberi supponit D. Ambrosius ad Virginem lapsam: *Inter decem testes confectio sponsalium.* Hodie certum est duos sufficere, ex dict. cap. 3. Concil. Trident. & licet in omnibus causis, immò & in matrimonialibus in iudicio disceptatis desiderentur testes omni exceptione majores, cap. 1. de consanguin. & affin. tamen ad contrahendum matrimonium sufficienter quicumque testes, etiamsi sint domestici, infames, vel aliàs à testimonio dicendo prohibiti, dummodo habeant usum rationis, etiamsi non sint rogati, ut resolvunt Trullench. de matrim. cap. 6. dub. 6. Leander dict. disp. 7. quæst. 44. Dianap. 11. tract. 3. resol. 33. Matrimonia igitur clandestina sine parochi & testibus contracta, licet præsentia textu, & aliis pro ejus illustratione adductis prohibita essent, tamen de facto celebrata vires obtinebant, donec per Concilium Trident. d. sess. 24. cap. 1. irrita fuerunt declarata; & ita hodie non posse dari casum, in quo matrimonium clandestinum subsistat, latè resolvunt Barb. in remiss. ad Concil. Trid. in d. cap. 1. num. 127. Torreblanca de iure spirit. lib. 2. cap. 5. sect. 13. Escobar de utroque foro, artic. 2. num. 25. Drekerus lib. 2. dissert. 15. nec solùm in foro exteriori, verùm nec in foro conscientie aliquo modo sustineri potest; ut probat latè Basilius dict. lib. 5. cap. 5. quod procedit in illis provinciis, ubi receptum est Concil. Trident. non verò in Gallia, Polonia, & aliis Regnis, ubi non est receptum. De Gallia referunt Thuanus lib. 105. & 107. Spondanus anno 1593. num. 20. & 1596. num. 18. & 1598. n. 8. & 1600. num. 25. & 1615. num. 7. Gramondus in Ludovic. XIII. lib. 1. Marcha lib. 2. concord. cap. 17. num. 6. Bulengerus lib. 9. & 12. hist. P. Matthæus in Henrico III. lib. 1. narrat. 5. Duplais tom. 4. ad ann. 1593. & tom. 5. ad annum 1614. numer. 12. quorum incolæ debent contrahere secundum leges suæ patriæ, nisi perveniant ad locum, ubi Concilium observatur; nam peregrini debent contrahere juxta eas leges, quæ observantur in loco contractus, l. si fundus, ff. de evict. cap. quæ contra, dist. 8. cap. illa, dist. 12. cap. quisquis, dist. 41. Probant latè repetentes in cap. 1. de sponsal. docent Suarez de religione tom. 1. tract. de diebus festivis, cap. 13. Basil. lib. 1. cap. 7. §. 2. sicut econtra peregrini, & iter facientes per provincias, ubi Concil. Trident. non viget, ritè matrimonium contrahunt sine parochi & testibus, Leander d. disp. 7. quæst. 11. etiamsi in fraudem Concil. Trident. in eam provinciam proficiscantur. Leander supra quæst. 12. contra Ledemam defendit Basilius d. lib. 5. cap. 9. pro qua sententia facit textus in cap. 1. hoc titul. in 2. collect. ubi ita Alexand. III. decrevit: *Consuluit nos tua fraternitatis, quid faciendum sit de his, qui cum aliquâ de causa in Episcopatu nuptiales*

benedictionem accipere nollent, ad alios Episcopatus furtivè se transferunt, conjugia ibidem clandestina contrahentes. Ad quod taliter respondemus, quod si talis fuerit culpa, quod non permittat eos simul manere, sunt ad invicem dividendi; si vero aliqua fuerit, quæ contractum matrimonium non dissolvat, pro tali transgressione penitentia potest eis indici, conjugium vero ex tali causa non debet dissolvi. Quid tamen dicendum sit de matrimonio hæreticorum contracto in provincia, ubi Concilium receptum est, sine parochi, disputat Theophil. tom. 16. in heteroc. spirit. cap. 14. qui affirmat, matrimonium valere, & si contra hucusque tradita quis ausus fuerit matrimonium clandestinè celebrare, inhabilis redditur ad matrimonium. Trid. d. sess. 24. cap. 1. quod Interpretes exponunt de iplo matrimonio, non verò de alio. Barb. in d. cap. 1. num. 125. & proles ex tali conjunctione suscepta illegitima nascitur, cap. quod nobis, qui filii sunt legitimi, Leo Pinellus ad eund. titul. num. 331. punitur arbitrio Episcopi, & si contraxerit in gradu prohibito, privatur omni spe dispensationis. Patrio verò nostro jure omnibus bonis privatur, l. 1. titul. 1. lib. 5. Recopil. Item parochus, vel aliàs quilibet sacerdos assistens matrimonio clandestino, hodie arbitrio Ordinarii punitur, ex d. c. 1. Concil. Trident. quo abrogata est suspensio triennis, quæ in præsentia textu statuta erat. Gibalinus de censur. in synopsi, lit. M. n. 3. Simili etiam poenâ plectitur qui non præmissis denunciationibus contrahentes conjunxit, & parochus alienus, qui sine licentia proprii conjuges benedixit, ex d. cap. 1. Trullench. de matrim. d. cap. 6. dub. 7. Basil. eod. tract. d. lib. 5. cap. fin.

His suppositis, tam ex veteri, quam novo jure, ratio præsentis assertionis ex eo provenit; *Traditur nam matrimonia publicè sunt celebranda, ratio deinde non clam, ut disertè ait Tertullianus de pudic. d. d. d. cap. 4. ibi: Penes nos occulta quoque conjunctiones, id est non prius apud Ecclesiam professæ, juxta moechiam & fornicationem judicari periclitantur.* Et de monogamia cap. 11. unde intelligitur idem Tertull. lib. 2. ad uxorem, dum in fine ait: *Vnde sufficiant ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii, quod Ecclesia conciliat, confirmat obligatio, & ob signatum Angeli renuntiant, pater raturum haber.* Ubi per Angelos intelligit Tertul. sacerdotes. Apulejus lib. 6. ibi: *Impares nuptia, & præterea in villa sine testibus, & patre non consentiente factæ, legitima non possunt videri.* In villa enim dixit Apulejus, in secessu, & secreto, argumento legis, cum in villa, ff. de manumiss. vindict. observavit Cujac. lib. 6. obs. cap. 20. Quintilianus declamat. 70. ibi: *Accipe illam virginem, quam pater tradidit euntem die celebri, comitantem populo.* Immo & sacerdos Cereris necessariò debebat adesse, & contrahentes legitimo ac solenni vinculo conjungebat. Plutarchus in proleg. lib. de præcept. nupt. & Tacitus de moribus German. conjugium Deorum meminit, & Quintilianus declamat. 347. ibi: *Vos profecto Diu conjugales.* Illi enim ut testes jurejurando adhibebantur. Seneca in Medea, Lucanus lib. 1.

Fœdera solat tamen, vanaque caventia pompæ.

Jura placent, sacrisque Deos admittere testes.

Notarunt Farnabius ad Senecam Tragicum, fol. 39. Robertus lib. 2. rer. judic. cap. 17. Et ipsa clandestinitas suspectam jure Cæsareo reddebat nuptiarum firmitatem, l. uxor. 7. C. de

respon-

repudiis. Observarunt Cujac. lib. 6. cap. 20. Hothomanus illustr. quest. 5. Arniseus de jure con- nub. cap. 5. sect. 12. Baronius anno 44. num. 88. Omitto pompam, ritusque in ipsis nuptiis publicè adhibitos, quos congefserunt Briffonius, Franciscus, & Antonius Hothomanus in tract. de ritu nupt. & etiam primis Ecclesiæ sæculis convivium, choreæ, & festivitates fie- bant, ut nuptiæ publicæ, omnibusque cognitæ essent, cap. qualis 30. q. 5. quas durare solitas per septem dies, scribit D. Augustin. in cap. 29. Ge- nes. quest. 1. quæ celebritates erant veluti acta & rei gestæ testimonia, & matrimonii perfecti; quod pulchrè notat Athenæus lib. 5. cap. 1. ibi: Sic enim moribus, & legibus scitum est, ut in nuptiis epulum fiat, tum nuptiales Deos ut vene- remur, tum pro testimonio id sit. Nec unquam hæc convivium ab Ecclesia fuerunt damnata, sed tantum cautum, ut moderatè pranderetur, & cenaretur. Synodus Laodic. can. 53. Rectè ergo Ecclesia omni tempore nuptiis à fidelibus con- trahendis publicas & solennes cæremonias præ- scripsit, quas recensimus infra in cap. 1. de se- cund. nupt. semperque nuptias clandestinè cele- bratas improbavit, cum ipsa clandestinitas per se in quolibet actu reprobetur; multum enim in- terest, quid fiat, palam, an verò clam: qui palam quid faciunt, etiam si quod faciunt non sit legiti- mum, tanquam errantes excusantur, aut mitius puniuntur, qui clam, tanquam contumaces gra- vius coercentur, l. ult. ff. de ritu nupt. unde certum est ex lege Jul. de ambitu, palam ambire magistra- tum non prohiberi, clam verò non licere, & tu- tori palam rem pupilli emere licet, non clam l. 2. §. tutor, ff. pro emptore. Faciunt Quintilianus lib. 5. infra. cap. 10. ibi: Dicam bonà mente factum, ideo- que palam; malà, ideoque ex insidiis, noctu, in soli- tudine. Senec. lib. 15. epistol. de gladiatoribus agens, ibi: Quæ clam commissa capite luerent, tamen quia palam fecere, laudamus.

12. Sed licet jam à primis Ecclesiæ sæculis clandestinæ nuptiæ improbarentur, tamen si de facto celebrantur, validæ & legitimæ erant, cap. 1. & 2. hoc tit. cap. 6. de spons. duor. in 1. collect. sicut & jure civili, etiam non adhi- bitâ nuptiali pompâ, tantum ex privato consensu matrimonium celebratur, immò solo affectu uxor à concubina secernebatur, donec Imperatores Leo in novel. 89. & Alexius Comnenus apud Armenopolum in prom- ptuario, tit. 4. §. 20. in scholiis, ab eo conju- gio, quod sacerdotalis benedictio non confir- mavit, tanquam irritum, & per se non obli- gatorio, recedere contrahentibus permiserunt. Eo tamen casu jure Pandectarum solennitas nuptiarum attendebatur, cum legatum, vel quid simile relictum erat in tempus nuptiarum; ad quem casum referendi sunt textus in l. mu- herem 5. cum duabus sequentibus, ff. de ritu nupt. l. cum fuerit 15. ff. de condit. & demon- strar. l. penult. ff. de donat. interjunctâ emen- datione Hothomani lib. 5. observ. cap. 6. Sed Oecumenica Trident. Synodus dict. sess. 24. cap. 1. diffiniit, hujusmodi matrimonia clan- destinè celebrata nulla esse, & ita hodie omni- no invalidè matrimonium clandestinum con- trahitur. Nec tunc obstat textus in cap. aliter 30. quest. 5. ubi postquam Evaristus solenni- tates in nuptiis præscripsit, ac dif- finivit, hæc adjecit verba: Aliter præsumpta, non D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

conjugia, sed adulteria, aut contubernia, aut stu- pra, quam legitimum conjugium esse non dubita- tur. Quorum difficultate oppressus Basil. de ma- trim. d. lib. 15. cap. 3. existimavit, temporibus Evaristi matrimonia clandestina irrita fuisse. Sed eâ sententiâ omisâ verius dicendum est, verba illa tantum significare matrimonium sine solennitatibus ab Evaristo præscriptis cele- bratum, decorem, & honestatem conjugii non habere, non tamen negari tale matrimonium, etsi injustum, & illegitimum, valere, ut probavi in cap. 1. de despons. impub. & c. 1. de sponsal. Nec ob- stat textus etiam in cap. quod nobis, qui filii sim legiti- mi: ubi filii nati ex matrimonio clandestino dicuntur illegitimi antequam tale conjugium ab Ecclesia approbetur, cum ex matrimonio le- gitimo filii legitimi nascantur, cap. 5. de despons. Impub. ex illegitimo verò illegitimi, cap. si quis vir- duam, 34. dist. 1. Nam facile responderetur, quod licet filii ex tali matrimonio non ante ratihabi- tionem Ecclesiæ nascantur illegitimi, non inde sequitur, matrimonium non valuisse, sed non fuisse justum & legitimum, ut ex eo filii justî & legitimi nascerentur.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, 13. nam certum est, Ecclesiam potuisse non solum prohibere, & improbare matrimonia clan- destina, verum & irritare: quod justis ex causis Concil. Trident. decrevit in d. cap. 1. cum ex matrimoniis clandestinis plurima damna fre- quenter sequerentur; dabatur enim frequens adulterandi occasio, cum rejecta priore con- jure, clam cum alia matrimonium contrahi posset: latè defendunt Sanchez d. disp. 4. Basil. d. lib. 5. cap. 5. licet enim attento jure naturæ possint fideles contrahentes etiam clam con- sensum præstare ad matrimonium, tamen cum illi subsint Ecclesiæ legibus, potuit Ecclesia ex justis causis hanc facultatem illis denega- re, & statuere, ut talis consensus non suffi- ciat ad traditionem corporum, non præiniendo diversam materiam, & formam, sed declarando ipsos contrahentes inhabiles ad sic clandestinè contrahendum, ut etiam Ecclesia reddat consan- guineos intra quartum gradum inhabiles ad matrimonium contrahendum, cap. non debet, de consanguin. & affin. Similiter ad nullam decre- vit esse professionem ante decimum sextum an- num emissam, cap. ad nostram, de regal. item jus civile prodigum, & pupillum inhabiles fecit ad contractus celebrandos, nisi sub certa forma, l. 1. §. 1. ff. de curat. furiosis, l. pupillus, ff. de reg. jur. Potest enim jus positivum ratione publici boni aliquas personas inha- biles facere ad contrahendum, ad eò quidem, ut sita, vel ita non contrahant, nihil prorsus agant irritato actualiter gesto, ut ad nihil va- leat, nec adhuc obligationem naturalem produ- cat, quia consensus ipse naturalis contrahentium subicitur legi, & qui reprobatur, non potest sim- pliciter dici consensus: unde Ecclesia rectè irrita- vit consensum clandestinè præstitum, ad eò ut nec juramento firmata talis conjunctio subsistere pos- sit; quia tale juramentum esset vinculum iniqui- tatis, quia interdicto matrimonio, cederet super re naturæ turpi, quæ est conjunctio concubi- naria, quod Princeps etiam secularis in contra- ctibus profanis facere potest, irritando pror- sus consensum. Docent Basilus, & Sanchez ubi proxime Barb. de offic. Parochi, 2. part. cap. 21.

& in pastoralis, alleg. 32. Diana pluribus relatis, 7. p. tract. 1. resol. 23. Idem dicendum est, quoties contractui præscribitur forma præcisa, sub qua celebratus valeat, & aliter non sustineatur: tunc si forma non seruetur, omnino nullus est, etiam attento jure naturali. Primò quia aliter datus consensus nullus est, secundum leges, quæ illum nullum absolutè reddunt. Deinde quia contrahentes cogitarunt de tali contractu celebrando, & non de alio negotio; quare si non valet ut talis contractus, non potest sustineri ut simplex conventio, ut pro expositione legis 1. §. si quis 2. ff. de verb. obl. docuerunt tres magistri Primarii nostri, Valentia lib. 2. Illustr. tract. 3. cap. 4. à princip. D. Ramos in l. juris gentium, §. sed cum nulla, ff. de pactis, D. Retes in tract. de obligatione naturali, inspect. 2. num. 21. Nec obstat, Ecclesiam non posse mutare quæ sunt juris naturalis, præcipuè sacramenta, ut supra probavi pro ratione dubitandi. Quæ difficultas aded gravis est, ut plures PP. in Concil. Trident. putaverint, Ecclesiam non posse irritare matrimonia clandestinè recepta, ut refert Spondanus in continuat. Baronii, anno 1563. num. 39. Sed dicendum est, sine ulla mutatione juris naturalis potuisse Ecclesiam irritare matrimonium clandestinum, reddendo inhabiles personas, quæ ipsius jurisdictioni subsunt: & licet mutare non possit materiam sacramentorum, reddendo nullam, vel illegitimam, quæ à principio fuerat legitima; potest tamen hoc facere in contractibus, qui magna ex parte pendent ab actionibus moralibus, quas Ecclesia in suis subditis impedire potest. Unde cum matrimonium incipiat à contractu, potuit Ecclesia ejus materiam mutare, & per consequens impedire sacramentum. Nec substantialia sacramenti mutata fuerunt, veluti materia & forma, & minister, quod Ecclesia facere non posset, & ideoque ea multò minus fecit: sed quia con-

trahentium consensus in contractu, qui ad rationem sacramenti elevandus est, potestati Ecclesie subditur, ut Principi sæculari, subjicitur in contractu merè sæculari, aliter præstitum consensum nullum declaravit: quo fulero subducto, & deficiente consensu, qui est matrimonii radix in esse contractus, deficit & contractus, & per consequens sacramentum. Deinde ut lex civilis quasdam personas inhabiles reddit ad contrahendum ex justa causa, quam prævidet, et si non sit merè naturalis: sic lex Ecclesiastica potuit inhabiles ad contrahendum reddere eos, qui nolunt matrimonium contrahere coram parochio & testibus: sic Sanchez ubi proxime, noster Basilii, parum in effectu discrepans, licet dissentire voluerit, lib. 5. de matrim. cap. 4. alii, quos sedulo refert Barbosa de officio parochi, cap. 21. & de potestate Episcopi 2. part. alleg. 32. Diana part. 7. tract. 1. resol. 23. & sequent. Dartis in 30. quest. 5. Nec obstat augmentum dubitandi rationis deductum ex dicta lege non dubium, C. de legibus, pro cuius solutione discrimen est constituendum inter eum casum in quo lex tantum aliquid prohibet pœnâ statutâ, & inter eum, in quo irritat actum in contrarium gestum. Primo casu actus de facto celebratus subsistit, in l. 1. C. de secundis nupt. secundo verò casu ipso jure nullus est, ut in l. 4. l. 6. C. de incestis nuptis, l. unie. Cod. si qua unquam præditus, l. unie. C. de inter d. matrim. l. eum qui 18. Cod. ad l. ful. de adult. docent Arnoldus Vinius lib. 1. select. cap. 1. Hunnius ad Treutl. volum. 1. disp. 6. q. 54. & disp. 11. quest. 28. Caldeira lib. 2. de error. cap. 1. Unde licet matrimonium clandestinum prohibitum esset in præfenti textu, & aliis supra citatis, tamen eum pœna tantum appositâ esset, non verò clausula irritans adjecta, ideo matrimonium de facto celebratum valebat, usque dum per Concil. Trident. irritum declaratum fuit.

TITULUS IV.

De sponsa duorum, & sponso duarum.

CAPUT I.

Augustinus (a) *De fide pactiois & consensus.*

DUOBUS modis dicitur fides pactiois, & consensus: si aliquis alicui mulieri fidem fecerit pactiois, non debet aliam ducere; si aliam duxerit, pœnitentiam debet agere de fide mentita: maneat tamen cum illa, quam (b) duxit; non enim rescindi debet tantum sacramentum. Si autem fecerit fidem consensus, non licet aliam ducere: si autem duxerit, dimittit ipsam, & adhærebit uxori priori. Est autem fides pactiois, quando aliquis (c) promittit alicui fidem, quod eam ducet, si permisit ei rem secum habere, vel etiam pro consensu: fides autem consensus est, quando etiam non stringat (d) manum, corde tamen & ore consentit ducere, & mutuò se concedunt unus alii, & mutuò se suscipiunt.

NOTÆ.